

Veel Westerse overheden hebben de economische crisis aangegrepen om hun pensioenstelsel te versoberen. Een goed zichtbare maatregel is de verhoging van de pensioengerechtigde leeftijd. Op 67-jarige leeftijd met pensioen gaan, wordt eerder regel dan uitzondering. Sommige landen koppelen de pensioenleeftijd zelfs direct aan de ontwikkeling van de levensverwachting.

Alles draait om een houdbaar systeem dat de bevolking voldoende inkomen geeft wanneer zij met pensioen gaat. Om mensen langer aan het werk te houden, kiezen landen zo hun eigen prikkels. Zo betalen Australië en Ierland ouderen een bonus als ze langer aan het werk blijven terwijl Italië het pensioen versobert als iemand vervroegd uittreedt. Een andere veelvoorkomende herziening betreft de versobering van de indexatie, waardoor pensioenen niet meer of in mindere mate worden aangepast aan de inflatie of loonontwikkeling. Tsjechië, Hongarije en Noorwegen hebben de pensioenen ontkoppeld van de loongroei, terwijl landen als Oostenrijk en Portugal automatische aanpassingen geheel hebben bevroren voor iedereen behalve voor de kleinverdieners. Jongere werknemers merken het extra in Noorwegen, waar het pensioenstelsel rekening houdt met de gehele carrière in plaats van de twintig beste jaren en met de levensverwachting.

PENSIOEN IN NEDERLAND

Ook Nederland heeft

flink ingegrepen in zijn pensioenstelsel. Fiscaal gunstig pensioen opbouwen is de laatste jaren beperkt en de AOW-leeftijd gaat stapsgewijs omhoog.

Maar daarmee is Nederland nog niet klaar voor de toekomst, zo stelde de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO) in een onlangs verschenen onderzoek. Om de uitgaven niet uit de hand te laten lopen moet Nederland meer doen om werknemers op leeftijd langer aan het werk te houden, vooral nu de economie niet op volle kracht draait.

Volgens de OESO moet het in Nederland mogelijk worden om ouderen een lager loon te betalen wanneer de productiviteit is afgenomen en werk met pensioen te combineren. Dat laatste zorgt voor een geleidelijk afscheid van de arbeidsmarkt. Ook merkt de organisatie op dat de relatief lange duur van werkloosheidsuitkeringen een punt van zorg is, vooral voor ouderen, omdat het minder prikkelt om een nieuwe baan te zoeken.

HUIS ALS SPAARPOT

De ingrepen die de OESO voorstelt zullen voor veel extra pensioenpijn zorgen. Toch meent de organisatie dat deze verdere versobering mogelijk is. De oudedagsvoorziening rust volgens de OESO op meer dan alleen pensioen. Huizenbezit telt net zo goed mee. Wie de hypotheek op zijn huis heeft afbetaald bespaart op woonlasten en kan door verkoop extra geld vrijspelen.

Toch zal het niet in alle landen mogelijk zijn de eigen woning als deel van de oudedagsvoorziening te zien. Daarvoor zijn de verschillen te groot. In Zwitserland en Nederland bijvoorbeeld is het huizenbezit onder de 65-plussers laag; nog niet de helft van de gepensioneerden heeft een eigen huis. In landen als Hongarije en Slowakije ligt het percentage 65-plussers met een eigen huis ruim boven de negentig procent.

Behalve de eigen woning rekent de OESO ook andere bezittingen en

ALLES DRAAIT OM EEN SYSTEEM DAT DE BEVOLKING VOLDOENDE INKOMEN GEEFT WANNEER ZIJ MET PENSIOEN GAAT

sociale voorzieningen op bijvoorbeeld het gebied van gezondheid en langetermijnzorg mee in het vraagstuk of het pensioen volstaat.

Het zijn volgens de OESO de rijkere die een publiek pensioen aanvullen met eigen bronnen, zoals spaargeld en beleggingen. De lage inkomensklasse kent veelal een bescherming via een minimumpensioen en sociaal vangnet. Daarmee is het volgens de Parijse denktank juist de middenklasse die het grootste risico loopt op onvoldoende pensioeninkomsten.

JONGEREN

De OESO breekt een lans voor een privaat pensioensysteem, naast publieke voorzieningen. Dat is overigens niet alleen gunstig voor (aanstaande) gepensioneerden die nog een inkomstenbron aanboren, ook voor jongeren die publieke lasten moeten dragen.

Of overheden ouderenzorg betalen uit de belastinginkomsten of dat zij staatsleningen uitgeven, de rekening komt voor een deel terecht bij de jongeren. Sommigen zien zelfs een botsing tussen generaties, waarbij jong en oud tegenover elkaar staan.

Snijden in de pensioenarrangementen is één kant van de medaille. Aan de andere kant is het belangrijk dat de bestaande pensioenpotten toereikend blijven. Daarvoor is economische groei een vereiste. Maar is er nog wel ruimte voor groei als de bevolking snel vergrijst? Die is er zeker. Ouderen hebben in-

komsten en reserves te besteden in winkels. En de kleinere groep jongeren kan meer opvangen wanneer de productiviteit omhooggaat.

Economen die vrezen voor een zogeheten nulgroei, waarbij economische groei stopt, kijken vooral naar de omvang van de totale economie en minder naar wat zich daarbinnen afspeelt. Ook wanneer de bevolking afneemt, is economische vooruitgang mogelijk. Dat heeft te maken met productiviteit, oftewel de manier waarop productiemiddelen worden ingezet om resultaat te boeken binnen een bepaalde periode.

ROBOTS DOEN HET WERK

Naast arbeid is kapitaal een middel om dergelijk economisch resultaat te bereiken. Tegenwoordig zijn machines tot meer in staat dan het herhaaldelijk uitvoeren van simpele taken. Met programmering, geavanceerde sensoren en onvoorstelbare rekenkracht kunnen robots specifieke opdrachten uitvoeren.

Denk bijvoorbeeld aan de zelfrijdende auto van Google en het experiment van e-commercebedrijf Amazon om pakketjes met onbemande mini-helikopters te laten bezorgen. Deze lijn doortrekken leidt al snel tot een economie die zichzelf draaiende kan houden.

Toch kan de mens, die de robot immers creëert, deze nog wel slimmer af zijn. Dan kan het bijvoorbeeld gaan om sociale processen of ontwikkeling van nieuwe ideeën. Lukt het om de economie te herschikken, computergestuurde machines in te zetten waar mogelijk en mensen waar nodig, dan volgen productiviteitsverbeteringen en daarmee ook economische voorspoed.

De vergrijzing komt eraan. Maar een onoverkomelijke hinderenis hoeft het niet te zijn. Technologische ontwikkeling, het toonbeeld van menselijk vernuft, is een beproefd middel om economische vooruitgang te boeken. Daar gaat de discussie tussen jong en oud over economische baten en lasten nogal eens aan voorbij.